

संपादकीय

॥ न मे भक्त प्रणश्यति ॥

चर्चेत आलेला वडापाव

केवळ मुंबईच नाही तर जवळपास जगाच्या बऱ्याच देशांमध्ये पोहोचलेला वडापाव आता वेगळ्याच कारणाने चर्चेत आलेला आहे. वडापाव हे सर्वसामान्य गरिबापासून ते अगदी गर्भश्रीमंतांपर्यंतचा चविष्ट आणि आवडता पदार्थ आहे. वडापावची जन्मभूमी एकाअर्थी मुंबईच म्हणता येईल. मुंबईच्या सव्वाकोटी लोकसंख्येत रोज वेगवेगळ्या ठिकाणी जवळपास वीस ते पंचवीस लाख वडापाव खपतात. ज्यामध्ये नाक्या-नाक्यावर असलेल्या वडापावच्या गाड्यांशिवाय हॉटेल्स, मॉल्स, थिएटर्स, अशा ठिकाळांना विकल्या जाणाऱ्या वडापावच्या उलाढालीतून रोज किमान सव्वाकोटी रुपयांपर्यंतची उलाढाल होते. हॉटेल्स, मॉल किंवा ज्या अधिकृत कॅंटीन्स किंवा खानावळी आहेत तिथे विकल्या जाणारा वडापावचा दर आणि नाक्यावर हातगाडीवर विकल्या जाणाऱ्या वडापावचा दर यात फरक असतो. रस्त्याने जाता जाताही वडापाव खाणाऱ्या मुंबईकरांची संख्या तुडुंब आहे. यातल्या सत्तर टक्के स्टॉल्सरून वडापाव हा वर्तमानपत्रांच्या कागदामध्ये गुंडाळून दिला जातो. आणि आता अन्न, औषध विभागाचे नवनियुक्त सचिव तुकाराम मुंढे यांनी यापुढे वर्तमानपत्रांमध्ये वडापाव गुंडाळून देता येणार नाही, असा आदेश काढला आहे. त्यांच्या म्हणण्याप्रमाणे वर्तमानपत्रांच्या शाईमध्ये अनेक गोष्टी मिसळलेल्या असतात. त्या शरीराला घातक असल्याने वडापाव अशा वर्तमानपत्रांच्या कागदातून दिला जाणे घातक ठरू शकतो. तुकाराम मुंढे यांची ही भूमिका निश्चितच रास्त आणि स्वागताहर्देखील आहे. ही इतकी सर्वसाधारण गोष्ट आहे की, वडापावचा काय परंतु अनेक प्रकारचे खाद्यपदार्थ हे वर्तमानपत्रांच्या कागदातून सरसकट दिले जातात. मग अगदी मुंबईच्या चौपाटीवरची प्रसिद्ध भेळ असेल किंवा सामोसा, सँडविच, भजीपाव, यासारखे पदार्थ असतील. तसे पाहिले तर आज अनेक छोट्या छोट्या किराणा दुकानांमधून अनेक वस्तू या वर्तमानपत्रांच्या कागदातच गुंडाळून दिल्या जातात. फरक फक्त एवढाच आहे की, जे काही गरम पदार्थ असतात त्यावर वर्तमानपत्रांच्या शाईतले घटक अधिक लवकर परिणाम करतात. या दृष्टीने विचार केला तर वर्तमानपत्रातील हा वडापाव अधिक चर्चेचा खमंग विषय होतो.

भेसळीचे थैमान

मुंबईच्या सामान्य माणसाच्या जीवनामध्ये काही गोष्टींना विशेष स्थान आहे. ज्याप्रमाणे मुंबईतली पन्नास टक्के जनता ही झोपडपट्टीत राहते असे सांगितले जाते. त्याप्रमाणे मुंबईतली जवळपास पंचवीस टक्के जनता ही रोजच्या वडापाववर अवलंबून असते. इतकं या खाद्यपदार्थांचं महत्त्व आहे. सहजपणाने दहा-पंधरा रुपयाला मिळणारा वडापाव जर विशेष पॅकिंगमध्ये घ्यायचं ठरवलं तर त्याचा खर्चही वाढेल आणि वडापावची किंमतही वाढू शकेल. एकूण आरोग्याच्यादृष्टीने वडापावचे अतिसेवन हे कितपत योग्य आहे हा आणखीनच वेगळा मुद्दा ठरेल. परंतु अगदी सकाळ-संध्याकाळची छोटीशी भूक भागवण्यासाठी सहजपणाने उपलब्ध होणारा आणि क्षुधाशांती करणारा वडापाव तितक्याच सहजपणे कागदामध्ये बांधून दिला

जातो. प्रत्येक ठिकाणी वर्तमानपत्राचाच कागद असेल असेही नसते. म्हणूनच अगदी पाच ते दहा मिनिटांत खाऊन संपणारा हा पदार्थ अधिक लोकप्रिय होतो आणि सहजपणाने उपलब्धही होत असल्याने तो लाखो लोकांची गरज भागवतो. तुकाराम मुंढे यांनी सुरू केलेली मोहीम आरोग्याचा विचार करता योग्यच ठरते. मात्र वर्तमानपत्रांच्या या कागदाबरोबर वडे तयार करण्यासाठी वापरले जाणारे साहित्य हेदेखील तितकेच दर्जेदार असणे गरजेचे ठरते. हे वडे कोणत्या तेलात तळले जातात. त्या तेलामध्ये काही भेसळ असते का, हेसुद्धा तितकेच महत्त्वाचे आहे. गेल्याच आठवड्यात नंदुरबार जिल्ह्यात असे भेसळयुक्त ११ हजार लीटर तेल पकडले गेले. याशिवाय दूध भेसळ करणाऱ्यांचीही आता पाचावर धारण बसली आहे. नाशिकमध्येसुद्धा अनेक ठिकाणी अन्न, औषध प्रशासनाने तपासण्या सुरू केल्यावर काही भागात दुधाची टंचाईच निर्माण झाली आहे. खवा, मावा, पेढे, यासारख्या दुग्धजन्य पदार्थांमध्येसुद्धा अगदी मोठ्या प्रमाणावर रोज भेसळ होते आणि लोकांच्या जीवाशी खेळ केला जातो. भेसळीविरोधात सुरू झालेल्या या मोहिमेला लोकांनी पाठिंबा दिलेला आहे. सर्वसामान्य माणसाच्या जीवितशांती संबंधित हे महत्त्वपूर्ण निर्णय आहेत.

तीच परिस्थिती कागदी कपांची

वडापावचे हे ताजे निमित्त वर्तमानपत्रांच्या कागदाशी निगडित असले आणि त्याविरोधात मुंढेंनी काही भूमिका घेतली त्याप्रमाणे आज प्लास्टिकचे प्रदूषण टाळण्यासाठी प्लास्टिकच्या पेल्यांऐवजी कागदी पेले वापरले जातात. अनेक ठिकाणी किंवा काही लग्नसमारंभांमध्येसुद्धा या पेल्यांमधून चहा वगैरे दिला जातो. मध्यंतरी या पेल्यांबाबतसुद्धा अशाच तक्रारी आल्या होत्या. कारण हे पेले जोडण्यासाठी वापरले जाणारे मेण किंवा तत्सम पदार्थ हा त्या गरम चहा, कॉफी किंवा दुधामुळे काही प्रमाणात तो वितळतो आणि चहाबरोबर आपल्या शरीरातही जातो. मग यासारख्या अनेक गोष्टींबाबतसुद्धा अन्न, औषध प्रशासन विभागाला काही ना काही उपाय करावे लागतील. एकूणच दैनंदिन जीवनामध्ये नकळतपणे अनेक गोष्टी वापरल्या जातात. आणि त्या तितक्याच छुप्या पद्धतीने शरीरावर प्रतिकूल परिणामही करित असतात. याचा अर्थ बदलती जीवनशैली आणि त्यात वापरल्या जाणाऱ्या शेकडो वस्तू किती वेगवेगळ्या पद्धतीने धोके निर्माण करतात हे स्पष्ट होईल. खूप व्यापक प्रमाणावर आणि तितक्याच गंभीरतेने या गोष्टींचा विचार होऊ शकतो. मग केंद्र सरकारला रेल्वे स्थानकं, राज्य सरकारला बसस्थानकं या ठिकाणी अधिकृत स्टॉलवरसुद्धा वर्तमानपत्रातून खाद्यपदार्थ देण्यावर निर्बंध आणावे लागतील. मोहीम चांगली आहे, पण ती शेवटापर्यंत नेण्यासाठी बरेच अडथळे आहेत. पावसाळ्याच्या दिवसात तर मुंबईसारख्या महानगरात अशा खाद्यपदार्थांबाबत खूपच काळजी घ्यावी लागते. महापालिका तर उघड्यावर खाद्यपदार्थ विक्रीला सरळसरळ बंदी घालते. पण काही का असेना वडापावच्या चर्चेच्या निमित्ताने काही मुद्दे समोर आले आहेत.